
I. ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.322:338(477)

ІНВЕСТИЦІЇ У СТРУКТУРНИЙ ПЕРЕБУДОВІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ЗНАЧЕННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

О. В. МАНЖУРА, доктор економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета статті* полягає у виявленні спільних правових, адміністративних та економічних заходів державного регулювання структурних зрушень та інвестиційної діяльності, розкритті значення інвестицій для структурної перебудови національної економіки. **Методика дослідження.** *Вирішення поставлених у статті завдань* базується на діалектичному підході та загальнонаукових методах пізнання. **Результати.** *Визначено, що структурна перебудова й інвестиційна діяльність держави передбачають спільні правові, адміністративні та економічні заходи прямого й опосередкованого регулювання національного господарства. Доведено, що найвагомішим фактором структурних змін в економіці є інвестиції. Практична значущість результатів дослідження.* Виявлені взаємозв'язки між структурною та інвестиційною політикою держави можуть бути використані під час розробки концепції структурно-інвестиційної політики України.

Ключові слова: структурний розвиток, структурна політика, інвестиції, інвестиційна політика, методи державного регулювання.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі трансформаційних перетворень в Україні державна економічна політика має спрямовуватись на всебічний розвиток соціально-економічної системи, досягнення соціально-економічної стабільності та зростання добробуту суспільства. Особливо гостро стоїть проблема пошуку власної моделі структуризації національної економіки. Структурні реформи в національному господарстві передбачають проведення активної структурної політики з боку держави, яка б забезпечила стійке економічне зростання, перетворення держави

із сировинного придатка світової економіки у країну з конкурентоспроможною економічною системою в сучасному глобальному світі.

Стратегії економічного розвитку та програми структурних реформ, які проводились чверть століття, призвели до поглиблення кризових явищ в економіці України. Причиною цього стала відсутність науково обґрунтованої моделі структурної трансформації та системної економічної політики з чітким визначенням етапів реалізації структурних трансформацій з урахуванням глобальних та інтеграційних процесів. Структурні зміни національної економіки вимагають значних ресурсів, якими є інвестиції. Вирішальна роль в організації ін-

вестиційної діяльності належить державі, яка має обґрунтовано формувати державну інвестиційну політику відповідно до моделі структурної перебудови національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці обґрунтування та особливостям реалізації структурної політики приділяли велику увагу Нобелівські лауреати С. Кузнець, Л. Канторович, В. Леонтьєв, серед вітчизняних науковців ці проблеми висвітлювали: А. Амоша, Ю. Бажал, В. Бодрова, В. Вишневський, А. Гальчинський, С. Гасанова, В. Геєць, М. Герасимчук, П. Єщенко, Б. Кваснюк, Ю. Кіндзерський, П. Кухта, С. Мочерний, О. Мельниченко, А. Чухно та ін.

Особливості формування державної інвестиційної політики відображені в дослідженнях: О. Бехтеревої, І. Бланка, Є. Бойка, Л. Гриценко, В. Гесця, Б. Данилишина, М. Долішнього, Л. Квятковської, О. Кришана, А. Пересади, В. Пшеничної, П. Сокурєнка, С. Чистова, Л. Швайки та ін.

Структурно-інвестиційна політика в сучасних умовах розглядається у працях Д. Бондаренка, Є. Бойка, О. Гаврилюка, М. Денисенка, О. Задорожної, І. Лукінова, П. Саблука, Г. Созоненка та ін.

Незважаючи на глибокий рівень теоретичного та практичного розкриття зазначених проблем, подальших досліджень потребує визначення найбільш прийнятних моделей структурних перетворень у національному господарстві, а також обґрунтування практичних рекомендацій державної інвестиційної політики, які забезпечать ці структурні зрушення. Наукова спільнота, визнаючи першочерговість і значення інвестицій для структурних реформ, у переважній більшості розглядає структурну й інвестиційну політику держави як окремі аспекти економічної політики, ігноруючи принципи комплексності та системності.

Формування цілей статті. Метою статті є розкриття значення інвестицій для структурної перебудови національної економіки й визначення спільних правових, адміністративних та економічних заходів державного регулювання структурних зрушень та інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Структура національної економіки має велике значення для збалансовано-

го розвитку народного господарства, ефективного та стабільного його зростання. Структура економіки — багатопланове поняття, яке відображає співвідношення різних елементів економічної системи. Традиційно структуру національної економіки поділяють на: галузеву — співвідношення між галузями економіки; відтворювальну — співвідношення між виробництвом засобів виробництва та предметів споживання або між стадіями суспільного відтворення; секторальну — співвідношення між ринковими та неринковими секторами економіки; територіальну — співвідношення між регіонами країни; інституційну — співвідношення між підприємствами інфраструктури й іншими господарськими суб'єктами; технологічну — співвідношення між технологічними укладами в економіці; зовнішньоекономічну — співвідношення між зовнішнім і внутрішнім секторами економіки.

Вплив держави на структуру економіки — структурна політика. Метою структурної політики є досягнення сталого економічного зростання шляхом структурної перебудови національного виробництва, підвищення його продуктивності та конкурентоспроможності. Структурна політика також потребує постійного коригування, оскільки проведені структурні зрушення змінюють економічне середовище й умови господарювання, що може призвести до економічного розвитку або поглиблення структурної кризи. Невдала структурна політика вимагає подальшої структурної перебудови економіки та формування нової структурної політики. Позитивні структурні зрушення вимагають продовження і розвитку структурних реформ із метою подальшого економічного зростання та розвитку [1, с. 18].

Основними рисами структурної недосконалості національної економіки є: витратний характер виробництва; сировинний характер експорту; імпорт енергоносіїв; високий рівень зовнішньої заборгованості; територіальні господарські диспропорції; нераціональне використання ресурсного, виробничого й науково-технічного потенціалу.

Структура економіки України оцінюється як така, що важко піддається перебудові й реструктуризації, оскільки її основу становлять галузі, успішне функціонування яких у розвинених країнах забезпечується шляхом великих державних дотацій: вуглевидобування,

металургія, сільське господарство та ін. Тому вважається, що структурна перебудова буде тривалою і супроводжуватиметься поетапністю з постійною зміною пріоритетів у розвитку окремих секторів економіки країни [2, с. 47].

Виділяють два типи структурної політики: пасивна та активна. Пасивна полягає в тому, що держава створює правову базу для вільного «переливання» капіталу та праці з одних галузей в інші, але безпосередньо не втручається в інвестиційні процеси. Власники капіталів самостійно переміщують їх, мотивуючи нормою прибутку. Ринкове саморегулювання забезпечує найвідповіднішу вимогам ринку структуру економіки.

Активна структурна політика полягає в тому, що держава широко застосовує державні важелі для прискорення прогресивних структурних зрушень. Необхідність у проведенні активної структурної політики викликана тривалим періодом реалізації реформ, нездатністю ринку ефективно вирішувати структурні дисбаланси національної економіки, що породжує соціальні проблеми. Також потребують активного державного захисту новостворені високотехнологічні галузі, оскільки несприятливі стартові умови роблять їх неконкурентними на світовому ринку.

Ефективність активної структурної політики полягає в такому:

По-перше, сильний та активно діючий уряд бере на себе провідну роль у структурних перетвореннях в економіці шляхом цілеспрямованого створення необхідної інституційної інфраструктури, розробки комплексних програм реструктуризації підприємств тощо. Здійснюється підтримка створення нових конкурентоспроможних підприємств, із перерозподілом на їх користь кращих і дефіцитних ресурсів.

По-друге, акцентування уваги на відновленні сільського господарства та секторів товарів народного споживання, сприянні малому підприємству й обов'язковій підтримці розвитку власної фундаментальної та прикладної науки.

По-третє, заснування спеціальних (вільних) економічних зон різних функціональних типів: комплексних виробничих зон, технологічних парків, технополісів, туристично-рекреаційних зон тощо. Одним із важливих завдань в обґрун-

туванні доцільності їх створення на конкретній території має стати попередня аналітична перевірка потенційної здатності таких утворень привернути промислове виробництво, орієнтоване на експорт, що дало б змогу заробляти іноземну валюту.

По-четверте, передбачається комплексна підтримка високотехнологічного виробництва, орієнтованого на кінцевого споживача, а також обробної промисловості й відновлення інвестицій у машинобудування з цільовою орієнтацією на створення ресурсозберігаючих технологій, які, зокрема, згодом буде використано у видобувних галузях. Прибуток від експорту сировини має спрямовуватися на модернізацію всього промислового комплексу, передбачається також можливість активізації інвестиційних процесів за рахунок виваженої й обґрунтованої кредитної емісії [2, с. 47].

Отже, національна концепція активної структурної політики має ґрунтуватися на таких пріоритетах: розвиток інноваційних виробництв, у яких Україна вже має певні досягнення: авіакосмічна техніка, військова техніка та зброя, нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, нові матеріали, біотехнології, телекомунікації, авіаційні технології; зниження енергозалежності шляхом розвитку альтернативної енергетики, розробки внутрішніх родовищ природного газу й нафти, а головне – широке впровадження енергозберігаючих технологій; подолання бідності, що дасть потужний поштовх для розвитку внутрішнього ринку; збільшення обсягу й підвищення якості надання соціальних послуг у сфері медицини, освіти, культури, науки, спорту тощо, що дозволить не втратити значний людський потенціал нашої країни; розвиток сільського господарства.

Здійснення активної структурної політики забезпечується засобами прямого й непрямого (опосередкованого) регулювання. До прямого регулювання зараховують: надання фінансової допомоги у вигляді інвестиційних субсидій, дотацій, позик на розвиток окремих виробництв, галузей регіонів; залучення та спрямування іноземних інвестицій на цілі структурної трансформації економіки; формування спеціальних фондів для фінансування програм структурної перебудови економіки; фінансове забезпечення структурних зрушень в економіці шляхом прямого державного інвестування та

кредитування; використання системи державних замовлень і закупівель; індикативне планування; державні плани та програми; дотація окремих галузей і виробництв; цільове фінансування сфер та суб'єктів діяльності.

Засобами непрямого регулювання є: надання податкових і кредитних пільг пріоритетним галузям економіки; страхування і гарантування іноземного інвестування та кредитування галузей, які здійснюють структурне оновлення виробництва; здійснення прискореної амортизації; реалізація спеціальної митної політики; створення спеціальних економічних зон; фінансово селективна підтримка пріоритетних виробництв та розроблення державних програм санації підприємств; правове регулювання [3].

Стимулювання перетікання капіталу у пріоритетні галузі, які прискорюють запровадження досягнень НТП, надання фінансової допомоги галузям, які перебувають у стані занепаду й потребують докорінної зміни виробничого апарату, розроблення й реалізація на державному рівні довгострокових планів, цільових програм, національних проектів вимагає значних інвестиційних ресурсів. Тому найвагомішим фактором структурних змін в економіці є інвестиції, а інвестиційна політика держави має виконувати такі завдання:

- забезпечення державної підтримки інвестиційної діяльності галузей, що є «точками» зростання економіки;
- стимулювання інноваційної діяльності підприємств, пов'язаної з освоєнням наукоємної продукції, конкурентоздатної на національному та світовому ринках;
- сприяння становленню сучасної інфраструктури інвестиційного ринку;
- створення ефективних ринкових механізмів міжгалузевого переливання капіталу;
- створення умов для розвитку системи консалтингових послуг та інформаційних комунікацій;
- забезпечення фінансової стійкості інноваційних процесів у соціальній сфері;
- сприяння процесам інтеграції науково-дослідницьких організацій із бізнес-структурами, що реалізують креативний потенціал;
- сприяння процесам формування стійких, довготривалих коопераційних міжрегіональних і зовнішньоекономічних зв'язків під-

приємств;

- сприяння процесам інтеграції в національний і світовий освітній та науковий простір організацій, що реалізують креативний потенціал. [4, с. 93].

Державна інвестиційна політика – системи цілей, завдань і заходів, що визначають обсяг, структуру й форми державного та приватного інвестування в тих напрямках, які дозволяють підвищити інвестиційний потенціал національної економіки з урахуванням принципу соціальної відповідальності для забезпечення інтенсивного довгострокового економічного зростання [5, с. 5].

Розрізняють пасивну та активну державну інвестиційну політику. Пасивна політика полягає в застосуванні державою методів переважно правового й економічного характеру – з обмеженням безпосереднього адміністративного втручання в інвестиційні процеси до мінімуму; навпаки, у разі активної політики, держава широко застосовує всі доцільні й досяжні для неї методи та часто сама стає інвестором.

Методи державного регулювання інвестиційних процесів умовно можна розділити на: адміністративні, інституційні, економічні (рис. 1).

Системний підхід до розробки й реалізації соціально-економічної політики держави має передбачати, з одного боку, структурні зміни в економіці з виділенням пріоритетів стратегічного й тактичного рівня значущості, а з іншого боку, містити детальне обґрунтування організаційно-економічного механізму та інструментів активізації і стимулювання інвестицій для реалізації цих пріоритетів, передбачати здійснення структурно-інвестиційної політики в рамках єдиної концептуальної моделі розвитку національної економіки. Крім того, структурна перебудова й інвестиційна діяльність передбачають спільні правові, адміністративні та економічні заходи прямого й опосередкованого регулювання національного господарства, які наведені на рис. 2.

Виходячи з вищевикладеного, структурно-інвестиційну політику можна визначити як комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави з інвестиційної підтримки елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання та вирішення соціально-економічних проблем.

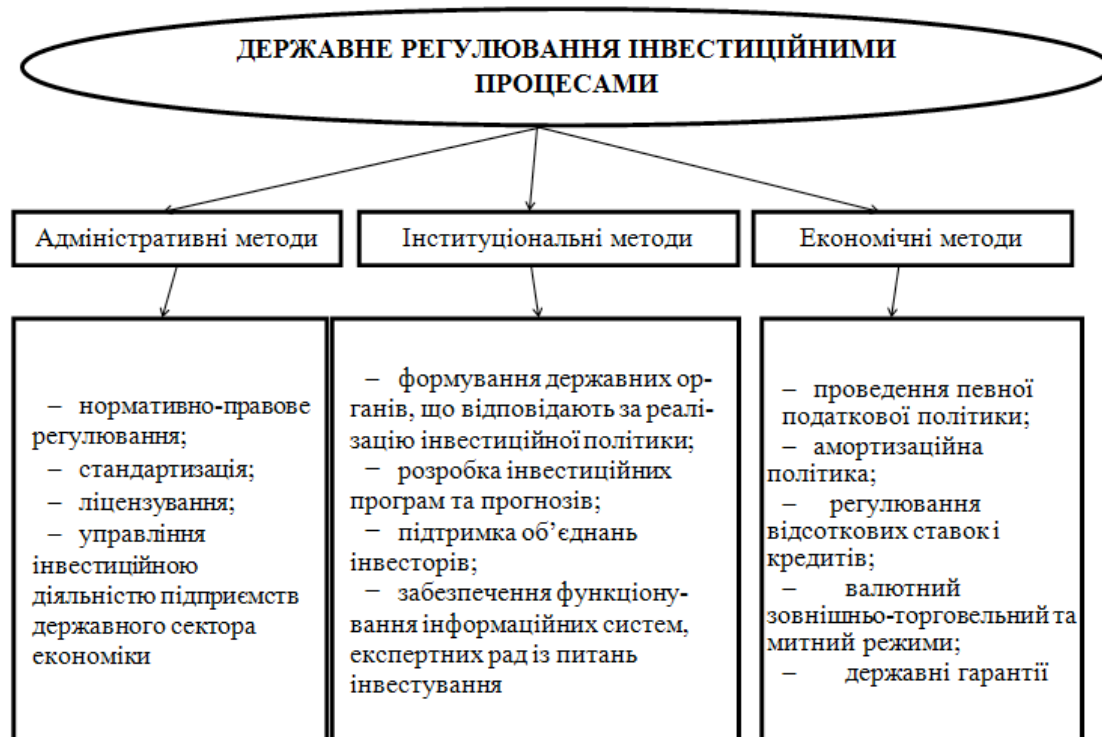

Рис. 1. Методи державного регулювання інвестиційних процесів [6, с. 47]

Рис. 2. Правові, адміністративні та економічні заходи інвестиційної та структурної політики

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень. Структурні реформи в національному господарстві передбачають проведення активної структурної політики з боку держави. Вона має бути спрямована на розвиток інноваційних виробництв, зниження енергозалежності, подолання бідності, збільшення обсягів і підвищення якості надання соціальних послуг, розвиток пріоритетних галузей та виробництв, забезпечення стійкого економічного зростання, перетворення держави на конкурентоспроможного гравця світової економіки.

Структурна перебудова економічної системи є постійним і тривалим процесом, який супроводжується постійною зміною пріоритетів. Найвагомим фактором структурних змін в економіці є інвестиції. Економічна політика має враховувати те, що успішна реалізація структурних реформ неможлива без чітко визначених джерел фінансування їх проведення. Визначено, що структурна перебудова та інвестиційна діяльність держави передбачають спільні правові, адміністративні та економічні заходи прямого й опосередкованого регулювання національного господарства. Визнаючи взаємозв'язок усіх видів політик, які проводить держава в рамках економічної політики, цілеспрямовано виділено взаємозв'язок саме структурної та інвестиційної політик. Структурно-інвестиційна політика визначена як комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави з інвестиційної підтримки елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання й вирішення соціально-економічних проблем. Перспективами подальших досліджень є розробка концепції структурно-інвестиційної політики України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельничко О. А. Специфіка структурних зрушень і структурної політики / О. А. Мельничко, В. М. Миколук // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – 2012. – № 2 (42). – С. 15–21.
2. Кухта П. Перспективи структурної перебудови економіки України / П. Кухта //

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 145 – С. 46–49.

3. Ревіка К. А. Розвиток механізмів структурної політики у зовнішньоекономічній сфері національного господарства : автореф. дис... кан. екон. наук : 08.00.03 / К. А. Ревіка; Донбаська державна машинобудівна академія. – Краматорськ, 2016. – 20 с.
4. Гриценко Л. Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання / Л. Л. Гриценко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22 (2). – С. 89–95.
5. Гриценко Л. Л. Розвиток інвестиційної політики на засадах взаємодії держави та бізнесу: методологія і практика : автореф. дис... д-ра. екон. наук : 08.00.03 / Л. Л. Гриценко; ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2013. – 39 с.
6. Квятковська Л. А. Структурні елементи формування державної інвестиційної політики / Л. А. Квятковська, В. А. Таловер // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. – 2016. – Вип. 17. – Ч 1. – С. 46–50.

REFERENCES

1. Melnychko, O. A. & Mykoliuk, V. M. (2012). Spetsyfika strukturnykh zrushen i strukturnoi polityky [Specificity of structural changes and structural policy]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia : zb. nauk. pr. – Actual problems of governance: Collected papers*, (2 (42), (pp. 15–21) [in Ukrainian].
2. Kukhta, P. (2013). Perspektyvy strukturnoi perebudovy ekonomiky Ukrainy [Prospects of economic restructuring Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University: Collected papers*, (145), (pp. 46–49) [in Ukrainian].
3. Revika, K. A. (2016). Rozvytok mekhanizmv strukturnoi polityky u zovnishnoekonomichnii

sferi natsionalnoho hospodarstva [Development of mechanisms of structural policy in the foreign economic sphere of the national economy]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kramatorsk: Donbaska derzhavna mashynobudivna akademiia [in Ukrainian].

4. Hrytsenko, L. L. (2012). Derzhavna investytsiina polityka: sutnist, tsili ta zavdannia [State investment policy: the nature, goals and objectives]. / L. L. Hrytsenko // *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Proceedings of Kirovograd National Technical University: Collected papers. A Series: Economic science*, (22 (2), (pp. 89–95) [in Ukrainian].
5. Hrytsenko, L. L. (2013). Rozvytok investyt-

siinoi polityky na zasadakh vzaiemodii derzhavy ta biznesu: metodolohiia i praktyka [Development investment policy based on cooperation between the state and business: methodology and practice]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Sumy: DVNZ «Ukrainska akademiia bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy» [in Ukrainian].

6. Kviatkovska, L. A. & Talover, V. A. (2016). Strukturni elementy formuvannia derzhavnoi investytsiinoi polityky [Structural elements of state investment policy]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Kherson State University: Collected papers. A Series: Economic science*, (17 (1), (pp. 46–50) [in Ukrainian].

А. В. Манжура, доктор экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Инвестиции в структурной перестройке национальной экономики: значение и взаимосвязи.**

Аннотация. Цель статьи заключается в выявлении общих правовых, административных и экономических мер государственного регулирования структурных сдвигов и инвестиционной деятельности, раскрытии значения инвестиций для структурной перестройки национальной экономики. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач базируется на диалектическом подходе и общенаучных методах познания. **Результаты.** Определено, что структурная перестройка и инвестиционная деятельность государства предусматривают совместные правовые, административные и экономические меры прямого и косвенного регулирования национального хозяйства. Доказано, что наиболее значимым фактором структурных изменений в экономике являются инвестиции. **Практическая значимость результатов исследования.** Выявленные взаимосвязи между структурной и инвестиционной политикой государства могут быть использованы при разработке концепции структурно-инвестиционной политики Украины.

Ключевые слова: структурное развитие, структурная политика, инвестиции, инвестиционная политика, методы государственного регулирования.

O. Manzhura, Dc. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **Investments in restructuring the national economy: meaning and relationships.**

Summary. Purpose of the article is to identify common legal, administrative and economic measures of state regulation of structural changes and investment, the disclosure of important investments for the restructuring of the national economy. **Methodology of research.** Attainment of the objectives in Article dialectical approach based on scientific methods and knowledge. **Findings.** Determined that restructuring and investment activities of the state providing common legal, administrative and economic measures direct and indirect regulation of the national economy. It is proved that the most significant factor of structural changes in the economy is investment. **Practical value.** Identify relationship between structural and investment policy can be used to develop the concept of structural and investment policy of Ukraine.

Keywords: structural development, structural policy, investments, investment policy, methods of state regulation.

Стаття надійшла 12 жовтня 2016 року.